

BÁRA BASIKOVÁ

ROZHOVORY S ÚTĚKEM

motto

Rozhovory s útěkem

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na

www.motto.cz

www.albatrosmedia.cz

motto

Bára Basiková

Rozhovory s útěkem – e-kniha

Copyright © Albatros Media a. s., 2022

Všechna práva vyhrazena.

Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS **MEDIA**

BÁRA BASIKOVÁ

ROZHOVORY S ÚTĚKEM

Praha 2022

© Bára Basiková, 2022

Cover photo © Polina Tankilevitch / Pexels.com

ISBN tištěné verze 978-80-267-2363-9

ISBN e-knihy 978-80-267-2380-6 (1. zveřejnění, 2022) (epub)

ISBN e-knihy 978-80-267-2381-3 (1. zveřejnění, 2022) (mobi)

ISBN e-knihy 978-80-267-2379-0 (1. zveřejnění, 2022) (ePDF)

Je to právě čtyřicet let, co jsem napsala tuhle knížku. Bylo mi devatenáct. Byla jsem jiná. Svět byl jinej. Doba byla jiná...

Přestože jsem tehdy nezamýšlela nic víc než si pro sebe zkusit napsat knihu, můj román se v samizdatové podobě dostal do rukou několika lidem, a nakonec i do tehdejšího prestižního nakladatelství Československý spisovatel. Ale protože se psal rok 1982, kniha byla označena jako velmi kontroverzní a k otištění nepoužitelná. Bylo mi doporučeno ji přepsat, „opravit“ a zásadně změnit. To jsem nechtěla a o vydání jsem ani nestála.

Uběhlo sedm let, přišla revoluce a nakladatelství mi znovu nabídlo vydání knihy, ale tentokrát už bez jediného zásahu a změny. Dvěstětisícový náklad byl tehdy celkem běžný, a tak se *Rozhovory s útekem* dostaly ke mnoha lidem, především ženám, a dodnes mají své místo v historii české moderní literatury, aniž bych kdy chtěla...

Je to právě čtyřicet let... a tato kniha je odrazem a obrazem mého devatenáctiletého světa, mé tehdejší duše a dění kolem mě, mé fantazie, imaginace a mých emocí. Zachycuje mě takovou, jaká jsem tehdy opravdu byla. A už nikdy nebudu...

Bára Basiková, 2022

l.

1

A ticho. Ticho. Snad ještě tikot hodinek s rozbitým sklíčkem. Leží na zemi. Teď už je nepotřebuje. Už jenom poslouchá to ticho. Chce je poslouchat. Je bezbranná. A zase Duha. Tak barevná a mocná. (Chce „žít“? Ví to?) Miluje život, miluje ten bolestivý, hnusně krásný živůtek, co je k ničemu a ke všemu, na nic, na všechno, na život a na smrt. Asi.

Bolí ji hlava. A oči. Zarudlé od pláče, který byl slaný. Do toho jednobarevného ticha se všechno znova ozývá a doznívá. Výkřiky, smích, pláč a všechn ten nesmyslný kolotoč kolem. Zavřenýma očima je všechny vidí. Lidské obličej, nic neříkající a ztrácející se, barvičky, šmouhy a hvězdičky. Je to vidět. To, co bylo. A nikdy už nebude.

Venku prší. Zašpiněná okna smývají ještě špinavější kapky. Prach, voda a zase prach, co tu zbyl po lidech. Pokoj je vlastně sám, protože ona je teď němá a slepá. Je mrtvá sama v sobě a nechce, nechce – ještě se nechce znovu (pokolikáté už) narodit.

Leží na koberci. Upadla sem a už tak zůstala. Někdo. Ji shodil. Polyká. Všechno v sobě zároveň. Řasy se třepotají, tak uboze jako nemocnému, tvář se chvěje, z pootevřených úst vykukuje její mladý a měkký jazyk. Olizuje rozpukaný ret. Němě. Potom se vrátí. Ústa jsou teď přivřená a zpod zavřeného víčka vytéká poslední slza. Poslední, která tam ještě zbyla. Stéká po tváři ke rtům. Je slaná. Zase. A proč? Slaná! Jako oranžové moře! Je maličká a k nerozeznání od kapiček rosy na kytkách na pavlači po ránu. Malá jako krůpěj vody na čerstvě umytém jablíčku (kam zmizelo?); slaná jako duha, průhledná jako její jméno. Ta

stékající slza. Která nic neznamena a není k ničemu. Zvlášť když už je poslední, jediná, bez té druhé z vedlejšího oka.

V rukou cítí slabost. Po těle mrazení a únavu, bolest, neschopnost. Vidí kapku rosy na jednom z těch ušmudlaných pavlačových kvítků. A chce ji uchopit. Pohladit. Mít. Objímá vodopád, pod kterým se loni v létě sprchovala a smála se na sebe. A tak trošku sobě.

Chce se tam vrátit. Chce začít znovu. Znovu, znovu, znovu, znovu... S čím? Se vším. Od začátku nebo od konce. Zvedá hlavu a zahlédne Boschovu *Operaci lebky*. Je rozmazaná. Nedokáže zaostřit oči. Má pocit, že je nemá. Zavře víčka, stiskne je a drží, aby se přesvědčila, jestli opravdu oči má. Blikly. Jsou tam. Povolí a otevře. Pomalu, takže stačí zahlédnout své řasy a pak *Operaci lebky*. Je tam. A ostrá. Vidí. Usměje se.

Pootočí hlavu doprava, k rozsypané knihovně. Nepoznává ty knížky. Jako by nebyly její. Očima hledá ty nejdražší. Nejsou tam. Zmizely pod ostatními. Kdy je zase spatří, kdy je znovu objeví? Kdy? Sklopí oči. Zahlédne odporně žlutou obálku neslavného díla *Botičky plné vodičky* – science fiction. Zvedne se jí žaludek. Lehne si. Dívá se do stropu. Bojí se. Do ticha si začne zpívat. Jen maličko, tiše, pro sebe.

Na stropě jsou tisíce okýnek. V každém vždycky byli Dva. Teď už je tam jen ona sama a vedle ní jen matná, nenápadná a rozmazaná silueta. Všechno je pryč. I okýnka. I ona. Už se nemůže vrátit. Zůstane ležet. Nemá sílu. Nemá vůli. Nemá už ani samu sebe. Má ještě vůbec něco? Usne. Probudí se sama. Už ji nebude budit černý telefon. Jeho nakřáplé sluchátko leží vyvěšeno blizoučko ní. Je němé. Ona je němá. Všichni a všechno je němé. Jenom

ty hodinky tikají. Leží opuštěné jako ona, samy jako ona, rozbité jako ona. Musí přijít tma. A po ní světlo. Tak to přece na světě chodí. Díky, Pane Bože, za světlo i tmu. Díky, a dej mi teď život, vdýchni do mne Být a já budu. Říká a dělá od čela k prsům, od ramene k rameni kříž – Ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého. Amen. Kříž, kříž. Jednou poznáš, že kříž je ta nejvážnější a nejsvětější věc, kterou svět dostal.

Upadl lístek růže. Už je stará přes týden. Dva lístky ještě zbývají. Podívá se na ně. Usmívá se. Všechno je pryč. Za ní. I když se otočí, už to tam nenajde. A všude byla tma. Tu Pán Bůh poručil, aby bylo světlo, a bylo světlo. (Díky ti.) Pán Bůh stvořil světlo, Pán Bůh učinil zemi, Pán Bůh oddělil vodu od země, slunce od měsíce, ptáky od ryb, ženu od muže. Pán Bůh stvořil všechno z ničeho. Ticho tichovaté, tma tmoucí a ona, ona, ona. Usíná a bere si s sebou všechno, co tu zůstalo. Odnáší si to s sebou do sebe a v sobě to zanechá. Už to nikdy nespatří, nikdy nenalezne. Všechno je pryč. Neotáčej se, nic tam nenajdeš. Dívej se dopředu, tam je zítřek, tam je budoucnost, tam jsi ty. A spí.

2

Uplynul týden. Knihovnička už je srovnaná, telefon spravený. Hodinky si vyzvedla dnes ráno z opravny. Uklidila. A den za dnem se učí zapomínat. Na všechno, protože kdyby zapomněla jen na to špatné a všechno dobré si v sobě nechala, klamala by sama sebe. Zítra odevzdá něco jako diplomovou práci. Je to spíše fejeton, nebo co to vlastně

je. Krůček k lepšímu, i když ještě vůbec neví, jak bude to lepší vypadat A co se bude dít. Jaká hra se bude hrát a co bude mít ve scénáři.

Nikoho nemá. Je sama a potřebuje psa. Nemá na něj. Zatím jenom vlastní knížku kynologie, kdyby něco. Jmenoval by se Interview. Pro legraci. Vlastně ani ne, protože on by ztělesňoval rozhovor. Sice ne novinářský a sice ne s významnou osobou, ale to je jedno. Naprosto. Pes. To by bylo. Jen se zbavit samoty. A bohužel potřebuje spoustu jiných (a snad i užitečnějších) věcí než psa. Což je smutné. Opustil mne, opustil, opustil. Šel, šel a už se nikdy nevrátí! Nikdy! Nikdy!

A zase leží na koberci a pláče. Zase slaný pláč. Zase a znovu. Když v zoufalství prosila, co ona, řekl: na to ti kašlu. Řekl to! Řekl! Řekl to jeho hlas, jeho, jeho, jeho. Na to ti kašlu. Na to ti kašlu. Láme si nejdelší nehty o tvrdý koberec, zarývá je hlouběji a hlouběji, potichu křičí a už to nezastaví. Je pryč, pryč. Všichni s ním, všechno s nimi. Pryč, pryč. Zmizely ty postavy z rumiště jejího pokoje.

Knihovna je srovnaná, telefon je spravený, hodinky mají sklíčko. A dál? Střevíček s ulomeným podpatkem blízko dveří. Rozlitý čaj se třemi kostkami cukru. Ohořelá svíčka z narozeninového dortu. Je pryč. Zvedá oči ke stropu – v každém z tisíce okýnek vidí pořád jen sebe s cizí siluetou. To přece býval on.

Zvedá se. S uplakanou, unavenou tváří. S ulámanými nehty. S bolestí. Psa. Pejška. Přijď a přines balíček a usměj se, protože balíček se hýbe. Dej mi ho, řekni in margine – že to je zkrátka moje. MOJE, prosím. Starý kalendář, který už neplatí. Teď s ním zatápí v kamnech. Zhlédne články s nadpisem 12. 12. 1212. Co asi tak mohlo být 12. 12. 1212?

A zmuchlá papír, vloží ho do kamen. Na kamnech se uvaří voda. Z vody bude čaj. Z čaje bude dobře.

Musí pracovat. Musí psát. Zapomenout. Musí. Ale stojí uprostřed místnosti a pláče tam. Chodíval vřdycky tak kolem šesté. Podívá se na hodinky. Za pět minut šest. Líbil se jí. Vřdycky. Byl stejně starý jako otec. No a? Blaho lásky trvá jen okamžik. Smutek lásky celý život. (Kdo to řekl?) Vidí ho. S věčně neposlušnými vlasy. S dechem voňavým a teplým. S hlasem tak mazlivým a rozvážným (a v přítmi tak tichým a něžným). Pryč.

Leží teď na posteli na břiše, s knížkou v ruce a kouše jablko. Je to k smíchu. Na co jsem čekala? Na něžnost, na vyznání? Po těch letech? (Dvou. A kousek, nějaký měsíc.) Proboha, ta chuť zmizela, zmizela, už dávno! Ztratilo se odhodlání, touha, otevřená náruč. Ach bože, kde jen jsou? Kam se poděly? Kdo mi je vzal? Myslela si, že když ji opustí, umře. Neumřela. Zůstala. Sama. A samota se jednou nebude zdát tak zlá. Jednou.

Dřív, když ho ještě neznala, bývala pořád ráda sama. Povídala si o sobě pro sebe, zpívala si a hodně toho napsala. A byla vlastně dost šťastná. Byla někdy až komická, infantilní, hloupoučká, sama se sebou. Hrála si s panenkou, a to bylo její všecko. A pokaždé byla panenka něčím jiným, pokaždé znamenala něco jiného.

Jaké jsou stavy jejího nitra? Byly vřdycky zvláštní, a ani tentokrát se neproměnily – jsou divné, krásné, neuvěřitelné. Fantastické. A přitom ta bolest je tou nejobyčejnější, nejvšednější záležitostí.

Stojí před knihovnou a vybírá. To, co bude číst, musí být *Knih. Prach lidem, nesmrtelnost bohům. V plamenech. Přepadli vraha. Sedm dní nebe. Hořké poledne*. Tituly jí nic

neříkají. Vybírá další. A potom zase stojí u okna. Musí se vyhoupnout na špičky. Okno je vysoko. To bylo vždycky. Mít třeba klavír. Tak máš klavír, musíš na něj hrát. Občas, kdybys to uměla.

Kultura povznáší ducha. Napravo je zažloutlá fotka pana katechety, který ji učil a trestal, když byla malá. Vedle pár obrázků Beatles. Stejně jsou nejlepší. Potom Madonna. Pak Albert Einstein. Vzadu Che Guevara a papež Jan Pavel II. Nalevo Pelé. Caesar. Kontrast. Vůbec nevím, proč jsem je sem dávala. Johann Sebastian Bach a Karel Veliký. Vepředu Charles Darwin. Napoleon. Chaplin. Charles. Čtyři stěny plné života. Taky lidi. Taky se museli trápit, milovali, dávali, brali. Žili. A žít bezbolestně nelze.

Sedí na modré židli a prohlíží si dlaně. Kamna jsou vyhaslá. Před měsícem psala jednu básničku za druhou. Asi proto, že byla šťastná. Kdo věděl, co má přijít? Třeba to nevěděl ani on. On sám. Sám.

Podívá se na hodinky. Mnoho času neuběhlo. Když není tady, kde může být? Je taky sám? A co dělá? Na co myslí? Možná to už není on. Kdy člověk přestane být tím, čím byl? Kdy není on, ale už někdo jiný pod jeho maskou? Kdy člověk ztrácí pojem času? Kdy zůstává sám, opuštěný? Kdy si povídá sám se sebou a musí si povídat, protože by uhynul? Kdy čeká, doufá, počítá? Kdy nevěří, protože už nemá v co?

Sedí pořád na té modré židli. Je jí zima. Chápe sama sebe a možná se lituje. Chápe to věčné „kdy“, uvědomuje si ztrátu svého času a bolí to. Bojí se. Hraje sama proti sobě. Co všechno třeba bude muset, aby se nezbláznila? Člověk polovinu svého života dá a musí dát a odevzdat povinností. A polovinu (nebo možná ještě víc) svého

života něco musí. Myslela si, že až jí jednou nic nezůstane a zůstane sama, bude aspoň volná. Jenže teď cítí, že je všechno jinak.

Otče náš, jenž jsi na nebesích, posvěť se jméno tvé. Musí tu sedět. Musí pykat, nebo co vlastně! Může udělat, co chce – ale to je strašně málo! A za pár dnů dostane ještě větší strach a bude muset ještě víc. Protože strach ze samoty, z nemoci a smrti, ze ztrát, proher a bolesti, ze všeho, co člověka uzavírá, zamyká, gumuje, ničí a zabíjí, zamotává do těsného uzlu tak, že se člověk nemůže ani nadechnout, takový strach je šílenství. Přijď království tvé. Buď vůle tvá jako v nebi, tak i na zemi. Sedí pod ikonou a pláče. Slaně. Strach. Hřích. Strach z toho, co pronásleduje, trápí, mučí, škrtí a dusí. Hraje si s myšlenkami a pláče, teď už jenom ze strachu.

Uplyne týden a možná už nespátří světlo, protože se ho bude bát. Nepodívá se do zrcadla, protože se sama sebe bude bát. A tak zapomene na svou tvář. Ztratí o ní představu. Zapomene se. Pohrbí se a nikdo už ji nespátří. Chléb náš vezdejší dej nám dnes. Ale možná, možná že sebehorší ztráta, sebebolestivější prohra může přinést velký zisk. Může. A ona se může vrátit zpátky. Na své místo. Přijde na ten boží svět jako někdo jiný, nový, neprobádaný. Odpuť nám naše viny, jakož i my odpouštíme našim viníkům. A neuveď nás v pokušení. Ale zbav nás od zlého. Amen.

Cítí se být jehlou v kupce sena. (Ztracenou, již nelze najít.) Žít znamená prožívat den po dni, žít každým tím dnem zvlášť. Včerešek je mrtvý a zítřek slepý. Dnes, dnes, teď, nyní. Ona a dnešek. Ona je. Vzpomíná na starého katechetu a na sebe v bílých šatíčkách, ve věku šesti let. Slyší

všechny ty otázky, na které stejně nikdy neuměla odpovědět – Poslouchal jsi své představené? Stydl ses za ně? Odmlouval jsi jim? Byl jsi zlý? Povyšoval ses nad druhé? Svedl jsi někoho ke hříchu? Konal jsi své povinnosti? Byl jsi mlsný? Podváděl jsi? Udělal jsi ještě něco, co se nelíbí Bohu? No, jen řekni!

Směje se a měří sto sedmdesát centimetrů. Jmenuje se Anna.

3

Pátek. Šla za ním. Pátek jako každý jiný. Ale dnes už je pátek nového věku. Dnes je už cesta k němu zavřená. Pro ni. Má na sobě lazurové šaty, zřejmě z hedvábí, je lehoučká jako lampion a vlasy má zrzavé jako jedno místo z van Gogha.

Olizuje si prsty. Před chvílí dojedla makrely. Šla by tam, tou známou chodbou, šla by tam. Došla by tam poslepu. Malá pracovna. Sedmé (poslední) patro. Čekal by v křesle. Když by měl dobrou náladu, měl by pro ni květiny. Kouřil byl. Posadil by si ji na klín a neponížil se k tomu, aby se s ní mazlil. A ona by pokorně čekala. To jí zřejmě dělalo dobře. Je to jen jedno jediné na světě. Specifické. Jejich. Ale už to neplatí.

Mrzí ji to. Byla by zas a znovu subtilní a milující. Cítila by k němu úctu. Jako mnoho jeho přátel a známých, kterým zářil jako Hvězda. Zářil pro potěšení, svítil na cestu a ukazoval, kudy jít. Hvězda, která jim nikdy nesmí zhasnout a která bude věčnou stálící blaha a spokojenosti. Tady neexistuje žádná cesta zpět. Bota s přetrhnutou tkaničkou. Díra v plotě. Kaňka na papíře. Jizva. Stroupeček.

Anna jde kolem té budovy. Pátek – mine ty velké dveře. Škoda. Mohlo by to být třeba hezké. Zase se vrátil. Vrátil se, ten smutek a žal. Cítí to. Jak může být ležerní? Když jde kolem. V modrých šatech a s ústy mastnými po rybách. Je to tak bizarní. Noha nohu mine, dávno je pryč i ten dům a on s ním. Vyhřátá dlažba a slunce pálí do očí. Odevzdá, co napsala, půjde do kina a potom na přednášku. Hele pes! Takovej malej, ten by úplně stačil. Když se k němu skloní, olízne jí obličej. Asi ucítil ryby.

Ve výloze o kousek dál je pár rudých obrazů. Abstrakce. Hned vedle prodávají pití. Zajde si tam. Pak už rovnou odevzdat práci. Vzpomene si, že ráno na chodbě v bytě našla pár jeho věcí. Nejdůležitějších. Svázat do balíčku. Převázat mašlí. A něco dodat. Asi na ten způsob, žeš tu byl a já byla při tom. Tobě – in memoriam. A zmiz.

Podívá se do slunce. Dobře, že je. Dobře, že bolí. Pro koho ještě svítíš? Bože, jsi-li, dej vědět, co je svět. Už to dlouho nevydržím. Než umřu, chci to znát. Nemůžu odejít nevědomky. Co je dál, dál, dál. A za tím? Co tam je? Trvá to? Když bylo pár přednášek infinitismu, vynechala je. Protože by se jenom rozteskňovala. Jak můžou nabízet takové přednášky, když to stejně nikdo neví. Takové filozofické učení nemá výši. To ví jen ten jejich Bůh. (Ostatně ten ví všechno.)

Jde po nábřeží a píská si. Čas, prostor, svět, nekonečno, neurčito, neznámo. Letos pojede do hor. Kdyby jela aspoň s tím psem. Potřebovala by to už kvůli zdraví. Už dva měsíce má nějakou dermální vadu. Slunce na horách by jí určitě pomohlo. Lékař jí doporučil mnoho přípravků, které nepomohly. Věřit přírodě a její pomoci a síle. Taková dermatóza se nedá vyléčit naráz. Potřebuje čas.

Z protějščího domu se ozývá nechutná hudba. Huláká do ní opilá barová pěvkyně a žvástá cosi o tom, že každý ráno stávkuje se životem. Jde kolem obchodu se samými novinkami. Dernier cri jeden vedle druhého za veliké peníze. Na rohu stojí maličký kluk v bílé košilce a krátkých tmavých kalhotách se kšandami. Má buclaté ručičky a je úplně sám. Má bílé ponožky a odřená kolínka. Anna ho pohladí a začne mu odříkávat. *Je svačvečer. Lysperní jezele- ni se vírně vrtácejí v mokřavě. Vetchaří hadroušci jsou roz- truchleni a selvy syští tesknoskuhravě.*

Čípak jsi? Báječně se směje. Nemá zoubky. Chytá ji za ruku a chce jít s ní. Anna se rozhlíží kolem. Všichni jsou šíleně cizí, vzdálení. Paní s vousy, starý opilec, děvka, pán bez ruky, těhotná dívka, kluk s převázaným levým okem. Jdou sem tam, pořád přibývají a mizí. Teď je jenom ona a dítě. Proč spolu neměli děti? Chtěla je? Napadlo ji to vůbec? Zůstala by pak s ním a o to by to bylo možná horší nebo lepší. Tenhle kluk je cizí. Voní po mejdlíčku a nemá zoubky. Čím budeš kousat, trpaslíku? Musel si tě tu někdo zapomenout. Ty přece někomu patříš. Každý někomu patříme. (Proč lžeš?) Nejsme věci, ale lidé, kteří jsou si navzájem. Dívá se mu do očí. Jiskřičky, důvěra, radost. Pohladí mu vlásy. Zpívat mu. Hrát. Číst. Ukázat mu spoustu věcí, které ještě nezná. Nakreslit mu je, vymodelovat z hlíny. Ještě jí tam trochu zbylo v balíčku pod schody. Je tam taky herbář, do kterého celé loňské léto sbírala kytky. Zřejmě pro nic. Dává mu bezostyšně pusku na buclatou tvářičku. Tlačí to všelijak na prsou.

Za chvíli je daleko. Plakáty křičí na lidi, zvou, vnu- cují se a informují. Rakety středního doletu Pershing.

Rakety krátkého doletu Lance. Sprej na vlasy. Orbitální stanice a Cesta tam nahoru. Hádanky. Film. Nápis. Dnes naposledy. Úlovky zaplacené krví. Smrt uprostřed oceánu. Premiéra. Je barokní andělíček zdravý? (Asi ne, když se ptáte, ale je to chlapík. Líbí se mi.) Jistě nespěcháte tolik, abyste se nemohli zastavit na naši dobrou kávu. Na protějším chodníku stojí děvče v lazurových šatech. Jsou k nerozeznání od Anniných. Pod paží má velké desky. Hieronymus Bosch.

4

Všechno je zmatek. Chaos, blázeň a nepořádek. Sama v sobě se nevyzná. Vždyť vůbec neví, co chce. Je živa vzpomínkami na něho, který už je dávno pryč. Není. Snaží se nalézt. Nejde to.

Den po dni dělá spoustu věcí, jenom aby překonala tu tíhu. Jenom jako. Lže si, klame se. Tápe. Má málo peněz. Ničemu nerozumí. Jde od věci k věci, ale nerozumí jim, takže si u každé musí udělat šipku k té následující. Tak se motá od šipky k šipce, až nakonec zjistí, že vedou dokola. A tak se zase vrátí na začátek.

Přemístila *Operaci lebky*. Nad stůl, aby ji měla pořádku blízko. Ještě má *Kejklíře*. A *Svatého Jana na Patmu*. Ti nikde nevisí. Jsou na půdičce. Bylo-li by možné vrátit čas, jak (a co) by se změnilo – ona, on, oni. Všechno by bylo jinak, to je asi logické. Dostojevskij řekl, že nejvýhodnější výhodou člověka je, že může jednat nevýhodně. A Sartre napsal: *Každý můj čin je svobodný, to však neznamená, že může být jakýkoliv, ba ani že je nepředvídaný.*

V kině viděla film o dětech. Byly tam spousty krásných a zajímavých nápadů. Řešilo se hodně otázek. Rodiče nemocných a duševně narušených dětí se ptali proč. Děti kreslily obrázky na téma domov. Aniž si to uvědomovaly, odhalovaly samy sebe. Vypověděly pravdu.

Student, zabývající se defektologií, vyprávěl o dívce, která si kousala nehty a uštípovala oděv a vlasy, protože ji matka zavírala do tmavé komory, aby nepřekážela.

Osmiletý chlapec nebyl schopen naučit se číst a psát. Nabývajícimi roky se jeho rozumové schopnosti stále víc a víc oslabovaly. Nechápal.

Dvojčata, která spolu vyrůstala jedenáct let, se nedokázala od sebe rozloučit. Nebyla dementní, ale schizofrenická. Většina toho, co dělala, měla řadu symptomů choroby.

Mladá lékařka vyprávěla o tom, jak navštívila rodiče některých dětí, léčených ústavní péčí a sociálními odbory. Na konci filmu zpívala Joan Baez.

Už je skoro měsíc pryč. Dnes ráno potkala dívku v lazurových šatech – je možné, že to byla ta s Boschovými obrazy. Dnes měla dívka cop. Šla do téže budovy jako Anna, je rovněž možné, že spolu seděly na téže přednášce. Hned po peroraci musela Anna odejít. Takže na dívku zapomněla.

Na ulici potkala pár přátel ještě z dob, kdy žila s ním. Byla k nim lakonická a co nejrychleji zmizela. Už kvůli tomu, že spěchala. Musela do knihovny. Musela k matce. Potom na plavecký stadion. U vchodu se srazila s bývalým spolužákem Janem T. K. Měl uniformu, ale na jeho epoletě stejně nepoznala hodnost. A ani se nezeptala. Měli si co říct, ale Anna spěchala dovnitř a Jan ven.